

OSMANLI ARAŐTIRMALARI

XXV

Neőir Heyeti - Editorial Board

Halil İNALCIK - İsmail E. ERÜNSAL

Heath W. LOWRY - Feridun EMECEN

Klaus KREISER

Misafir Editörler:

Hatice AYNUR - Mehmet KALPAKLI

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

XXV

Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU'na

ARMAĞAN - I

İstanbul - 2005

PROF. DR. MEHMED ÇAVUŞOĞLU

Mehmet KALPAKLI

Mehmed Çavuşoğlu, 15 Ocak 1935'te Ordu'nun Perşembe ilçesine bağlı Sarayköy'de doğmuştur. Babasının adı Mehmed Fahri, annesinin adı Sevinde Melâhat idi. Sabaha karşı doğan oğlunu eski âdete uyararak evinin önünde havaya kurşun sıkarak köye duyuran baba, bu sırada lacivert gökyüzünde bir parlak yıldız görür ve oğlunun göbek adını "Yıldız" koyar. Çavuşoğlu ailesi arasında merhuma Yıldız diye hitap ederlerdi. Göbek adı koyma ve aile arasında iken o ismi kullanma âdeti ailenin diğer çocuklarında da devam etmiştir.

Köyün öğretmeni olan babasından çok küçük yaşta okuma yazma öğrenen Mehmed Çavuşoğlu, daha on yaşında iken ilkokuldan mezun olur. Ordu Ortaokulu'nda başladığı orta öğrenimini Afyon Lisesi'nde sürdürür ve Haydarpaşa Lisesi'nde tamamlar. Lise öğrencisi iken şiire olan âşinâlığı artar ve yazdığı şiirleri başta Ordu'nun yerel gazetesi *Akobuz* olmak üzere yayımlamaya başlar. Bu arada, ilk yazısı da yine *Akobuz*'da yayımlanmıştır: "Şairlerin Dilinde Ordu".¹

Haydarpaşa Lisesi'nde Mahir İz'le tanışan Mehmed Çavuşoğlu, kendisinde derin izler bırakan bu büyük üstadın ömrü boyunca yakınında olmuştur. Nureddin Topçu ve Fethi Gemuhluoğlu gibi fikrî yapısına büyük etki yapan aydınlarla da tanışır ve Milliyetçiler Derneği'ne gidip gelmeye başlar. *Ulubatlı Hasan Destanı* adlı destan şiiri kitap olarak Milliyetçiler Derneği tarafından 1959 yılında yayımlanır.

Lise'den sonra babasının tavsiyesiyle İ. Ü. Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştur. Ancak, akli edebiyattadır ve Mahir İz'in babasına yazdığı bir mektup

¹ *Akobuz*, 12, Aralık 1949.

sayesinde aldığı izinle İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne geçer. Buradan 1962 yılında *Yenişehirli Avnî Bey Dîvânı* başlıklı lisans teziyle mezun olur. Aynı yılın sonunda açılan asistanlık imtihanını kazanarak Şubat 1963'ten itibaren Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü'ne Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan'ın asistanı olarak girer.

1966 yılında *Necâtî Bey Dîvânı'nın Tahlili ve Sistematik İndeksi* adlı tezle doktorasını verir. Asistanlık yıllarında hocası Tarlan'a Necâtî Bey, Ahmed Paşa ve Zâtî dîvânlarının tenkidli neşirlerinin hazırlanmasında yardımcı olur ve edisyon kritik metodunu öğrenir. Bu tenkidli edisyon metodunu kendisi pek çok çalışmada kullanmış ve kendinden sonra yapılan metin neşirlerine örnek olmuştur. Yine Prof. Tarlan'ın *Şeyhî Dîvânını Tedkik* çalışmasını örnek alarak ve bu metodu daha da geliştirerek hazırladığı doktora tezi ile kendisinden sonra yapılacak benzeri çalışmalara yol göstermiştir.

1966 Haziran'ında Emine Güven'le evlenen Mehmed Çavuşoğlu 1967-69 yılları arasında askerlik hizmetini yerine getirmiştir. Daha sonra Üniversite'deki asistanlık görevine dönen Çavuşoğlu, 1970-71 yıllarında İngiltere'de inceleme ve araştırmalarda bulunur. Edinburg Üniversitesi'ne bağlı Institute for Advanced Studies in the Humanities'den aldığı bursla araştırmalarını İskoçya'da J.R. Walsh'ın yanında sürdürmüştür. (1971-72) Gurbette bulunduğu bu zaman içinde Osmanlı şairlerinin gurbette iken yazdıkları manzum mektup geleneğine uyan bir şiir yazar ve Edebiyat Fakültesi'ndeki dostlarına gönderir:

İstifsâr-ı Hâl

- 1 *Geldim diyâr-ı kâfire Şehzâde Cem gibi
Dikdim şimâl-i mağribe âhu 'alem gibi*
- 2 *Aslı nedir diye bana sorma bu fırkatin
Yakdım derûnu nâr-ı esefle Kerem gibi*
- 3 *Ol nesnelere Kunkapı gözümde tütmede
Her gûşesi hayâlimde bâğ-ı İrem gibi*
- 4 *Şişdim bira-yı İskoç ile sıtma bağladım
Benzimse oldu sapsarı vech-i verem gibi*

- 5 *Bir an mı var ki anmayayım Baba Caferi*
*Men dahi sanuram üreginden geçem gibi*² Ahmet Caferoğlu
- 6 *Üstâduma efendime müştak u hasretim*
Nâdir gelir bu âleme ol muhterem gibi Ali Nihad Tarlan
- 7 *Ol şârih-i müttün-ı cedîdin huzûruna*
*Bir şîşe kahve Nestele ile girem gibi*³ Mehmet Kaplan
- 8 *Hâlâ Buluç o yerde Irâku'l-Arab'da mı*
Yoksa biraz irakda Irâku'l-Acem gibi Sadettin Buluç
- 9 *Ben bendegân-ı bende-i Âl-i Abâdanam*
Andıkça hep Muharremi yaşım silem gibi Muharrem Ergin
- 10 *Yâd eyledikçe şerhalanır sine Fârukeyn*
Durur iki gözümde iki taze nem gibi Faruk Kadri Timurtaş
Ömer Faruk Aktün
- 11 *Necmeddin ile hazret-i Üstâd nicedir* Necmettin Hacıeminoğlu
*Bir şîr-i nerre bir de gazâl-i Harem gibi*⁴ Ali Alparslan
- 12 *Uygurca mı Çuvaşça mı bilmem Ali Bey'i*
Bir şîve ile medh edeyim Muhteşem gibi Ali F. Karamanlıoğlu
- 13 *Ol dürr-i şâhdâne-i Dâri'l-edeb için*
*Landın'da bir sadef aramağa gidem gibi*⁵ İnci Enginün
- 14 *Dadı duzu Kemâlcîğimin eyüce midir*⁶
Bir görsem anı şap diye dutam öpem gibi Kemâl Eraslan

2 Prof. Caferoğlu'nun şivesini taklit etmektedir.

3 Mehmet Kaplan yurda dönüşünde Mehmed Çavuşoğlu'dan bir kavanoz Nescafe getirmesi ister.

4 O sırada N. Hacıeminoğlu ile A. Alparslan aynı odayı paylaşmaktadırlar.

5 O tarihlerde Londra'ya gidecek olan İnci Enginün kalacak yer bulmak için M. Çavuşoğlu'dan yardım ister.

6 Fakülteadaki odasına çok erken saatte gelen Çavuşoğlu, her sabah çay içmeye uğrayan ve: "dadın duzun nasıl?" diye soran K. Eraslan'ın bu sözüne telmihte bulunuyor.

- 15 *Mertolcuğum asâkir-i mansûreden midir⁷*
Bir görsem anı öylece bir görmesem gibi Mertol Tulum
- 16 *Yâd eyledikçe Osman'ı dehşetle titrerim*
Asistan olmasını bana istemem gibi Osman F. Sertkaya
- 17 *Bilmem ne için of çekiyor Ahmed-i imâm*
Bir şey der idi hamsi yerim gam yemem gibi⁸ Ahmet Topaloğlu
- 18 *Dârü'l-hadîsi baht hadesden temizlemiş*
Etdim telakkî bunu mühimden ehem gibi
- 19 *Leb-teşneyem firâk-ı vatan yakdı sînemi*
Bir şey hazırlayın bana sahbâ-yı Cem gibi
- 20 *Vâ hasretâ deyip gece gündüz figândayım*
Sabrım tükendi kalmadı dîdemde nem gibi
- 21 *Az kaldı rûz-ı vasla bir akşam veya sabâh*
Aranıza katılmağa uçup gelem gibi

1973 yılında *Taşlıcalı Yahyâ Bey ve Yûsuf ve Zelîhâ Mesnevîsi* çalışmasıyla Doçent olur. 70'li yıllarda pek çok kez yurtdışındaki konferans ve sempozyumlara katılan Çavuşoğlu, 1979 yılında Fransa'dan arkadaşı Birol Emil'e yeni bir manzum mektup gönderir:⁹

İstifsâr-ı Hâl

- 1 *Kaldım diyâr-ı küfrde eşk-i revân gibi*
Zulmetde ya'ni çeşme-i Hızr-ı nihân gibi
- 2 *Yârândan ayrı, evden uzak, dōstdan garîb*
Şol ıssı mürde sakfı yıkık hânümân gibi
- 3 *Der-hâtır eyledikçe zamân-ı şetâreti*
Dil incilâ bulur hemen âyînedân gibi

⁷ Şiir kaleme alındığı sırada M. Tulum askerlik hizmetini yapmaktadır.

⁸ A. Topaloğlu Karadenizli'dir.

⁹ Reims, Fransa: 8 Mart 1979, Perşembe, saat: 20:40

- 4 *Ammâ ki bazı ânını ömrün anar derim
Geçdi efendi şimdi o da bir zamân gibi*
- 5 *Üstâdımı efendimi andıkça dem-be-dem
Yaşlar sızıp gözümde akar rîsmân gibi¹⁰* Ali Nihad Tarlan
- 6 *Gelmez cihâna bir dahi hayfâ Ali Nihâd
Ol arsa-i edebde 'alem Kahramân gibi*
- 7 *Yâ Caferoğlu, benzerine nerde rast gelir
Ecrâm dönse âlemi bir kârbân gibi¹¹* Ahmet Caferoğlu
- 8 *Hamdî Bey'i, Ali Bey'i yâ Rahmetî Bey'i
Defn eyledik o âleme genc-i revân gibi* A. Hamdi Tanpınar
A. F. Karamanlıoğlu
Reşit Rahmetî Arat
- 9 *Kaplan Bey'in tebessümü yâdında dâimâ
Güller güşâde kılmada bâd-ı vezân gibi*
- 10 *Her dem göziünde manzara-i hâl-i Fârukeyn
Sessiz sedâsız uslu iki kûdekân gibi* F. Kadri Timurtaş
Ö. Faruk Aktün
- 11 *Artık nasıl Muharrem'i özler gönül, o ki
Kıydı Yezîd elinde bana Şimriyân gibi* Muharrem Ergin
- 12 *Gezdim diyâr-ı küfrü de bir yerde görmedim
Şeyh-i zarîf-fîtrat-ı uryâniyân gibi¹²* Ali Alparslan
- 13 *Rûyâ gibi gelir bana Necmeddin'in işi
Varmuş makâm-ı Yûsuf'a bir sârbân gibi¹³* Necmettin Hacıeminoğlu
- 14 *Hep söz verir de tutmayı ihmâl eder Kemâl
Zannım onun ticâreti topdan yalan gibi* Kemâl Eraslan

10 Ali Nihad Tarlan 1978 yılında rahmetli olmuştur.

11 Ahmet Caferoğlu 1975 yılında rahmetli olmuştur.

12 Ali Alparslan yaz-kış gömlek içine fanila ve üstüne kazak giymediğinden dostları arasında uryânî şeyhi diye anılmaktadır.

13 O tarihlerde N. Hacıeminoğlu tutukludur.

- 15 *Bir çayla hâtır almayı yahşı bilür fakat
Aç arslânın önüne konulmuş saman gibi*
- 16 *Mertol diyâr-ı İngiliz'i feth kıldı mı
Yoksa bükük mü boynı yasılmış kemân gibi* Mertol Tulum
- 17 *Bensiz olunca İnci'nin ahvâli şöyle mi
Mecnûn'dan ayrı çölde kalan âhiivân gibi* İnci Enginün
- 18 *Zeyneb hep öyle uslu mu ammâ gözümde dir
Bir hâli var zamân ile şîr-i jiyân gibi* Zeynep Kerman
- 19 *Hem-hânesi Günay ile Mollâ-yı Nûriye
Osman gelmiş olmalıdır armağan gibi* G.Karaağaç, N.Yüce
Osman F. Sertkaya
- 20 *Bir çok hikâye nakl eder Osman emîn olun
Nısfî hakikat olsa da nısfî yalan gibi* Osman F. Sertkaya
- 21 *Nâkis kelâmı Ahmed'in ammâ selâmu çok
Boldur tefekkürü hükemâ-yı Yunân gibi* Ahmet Topaloğlu
- 22 *Artık Birol bu nâmeyi dürmek zamânıdır
Yârâna muhtevâyı oku dâstân gibi*
- 23 *Bir kimsecik sorarsa nedir hâli Mehmed'in
Dersin yelin önündeki berg-i hazân gibi*
- 24 *Yakıp kavurmada hattâ şikeste-bâl
Bâğ-ı belâda bülbül-i nâr-âşiyân gibi*
- 25 *Gönlüm diler kavuşmayı olsam da râzıyım
Bir torbanın içindeki beş üstühân gibi*
- 26 *Abdullah'ı Necât'ı selâmdan unutmuşum
Ahvâl-i pür-melâlîme bir imtihân gibi* Abdullah Uçman
Necat Birinci

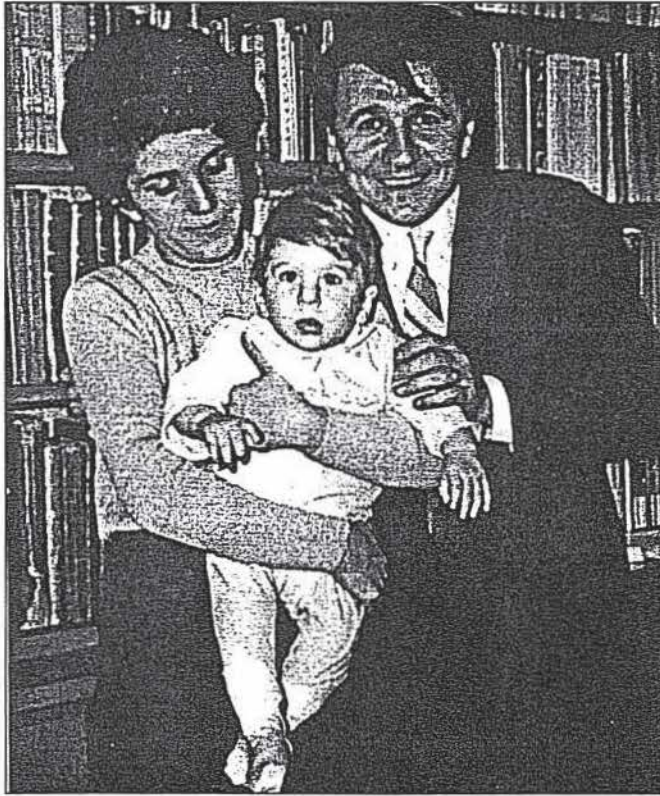
Mehmed Çavuşoğlu 1982'de profesörlüğe yükseltilmiş, 1982-83 öğretim yılında Konya'da Selçuk Üniversitesi'nde dersler vermiştir. 1984'te Mimar

Sinan Üniversitesi'ne¹⁴ geçerek Haydarpaşa Lisesi'nden matematik öğretmeni olan Prof. Dr. Emin Altan'ın dekanlığında Fen-Edebiyat Fakültesi'nin ve Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün kuruluşunda görev alır. Bölüm'de Abdullah Uçman, M. Emin Açar, Mehmet Kalpaklı, Aydın Oy ve Turan Alptekin'den oluşan çekirdek kadroya daha sonra Halil Ersoylu, Rahim Tarım ve Mehmet Yılmaz da katılmıştır. 1986'da Fulbright'tan aldığı bursla altı ay süreyle Amerika Birleşik Devletleri'nin Seattle şehrinde bulunan University of Washington'da Near-Eastern Languages and Civilization bölümünde Prof. Walter G. Andrews ile "Dîvân Edebiyatı Çalışmalarında Bilgisayar Kullanımı" konulu bir projede çalışmıştır. Dîvânların tenkidli edisyonla hazırlanmasına büyük kolaylıklar sağlayacak ve yapılan çalışmalara bir bütünlük getirmeyi amaçlayan projenin asıl amacı bir metinler arşivi oluşturmak ve dîvân şiirinin mecazlar ve mazmunlar sözlüğünü yapmaktır. Prof. Çavuşoğlu, üç ay gibi kısa bir sürede Revânî Dîvânı'nın "ye" kafiyesine kadar olan bölümünü tamamladı.

Yurda dönüşünden kısa bir zaman sonra 11 Temmuz 1987'de geçirdiği trafik kazasında aramızdan ayrıldı.

Prof. Çavuşoğlu, dîvân edebiyatında "metinler şerhi" denilen klâsik tahlil tarzının yakın dönemdeki üstadları R. Ferid Kam ve Ali Nihad Tarlan'dan günümüze uzanan son temsilcisiydi. O, çocukluk yıllarından itibaren edindiği zengin kültür birikimi, şairlik yeteneği ve bilimsel formasyonu yanında çok kuvvetli hafızası, keskin zekası ve estetik zevkiyle bu alanda yetişen nadir bilim adamlarındandı. Şiire çocuk yaşta iken başlamıştı. Çocukluk ve gençlik yıllarında halk şairleri tarzında şiirler yazan Çavuşoğlu, dîvân şiiri eğitiminden sonra klasik tarzda ve aruzla şiirler yazmış ve ebcedle tarih düşürme konusunda ustalaşmıştır. Şiire olan bu yakınlığı sebebiyle o, dîvân şiirini yaşayan ve yaşatan bir hocaydı. Dersleri son derece canlı ve zevkli geçerdi. Öğrenciler olarak çoğu kez onu ders anlatan bir hoca olarak değil kendi şiirini açıklayan bir dîvân şairi olarak görürdük.

14 Şimdiki adı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'dir.

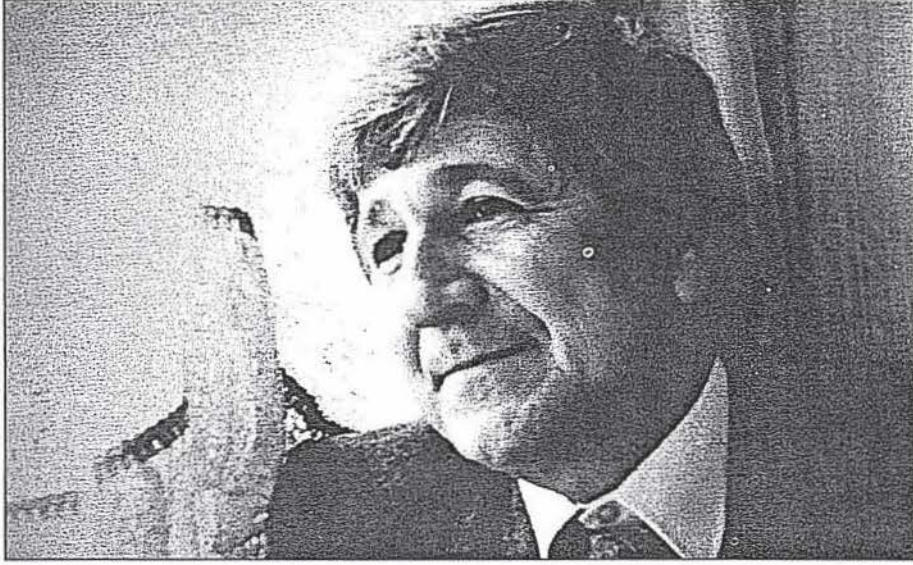

Emin Işık'la birlikte

Necmettin Hacıeminoğlu ile birlikte

İskoçya'da Edinburgh'ta Christopher Ferrard ve bir arkadaşıyla birlikte

Öğrencileriyle birlikte

Ali Alparslan ve öğrencileriyle birlikte

Mimar Sinan Üniversitesinde meslektaşlarıyla

Vefatından yaklaşık 10 gün önce katıldığı bir sempozyumda